

БАРҚАРОР ШАҲАР МУҲИТИ ЯРАТИШДА ЯШИЛ АРХИТЕКТУРА ВА АҲОЛИ ИШТИРОКИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15495778>

Гулямова Наргиза Хикматовна

Тошкент Кимё халқаро университети доцент в.б.

Аннотация. Мазкур мақолада барқарор шаҳар муҳитини яратишда яшил архитектуранинг аҳамияти, фуқаролар иштироки ва табиий ресурсларни самарали бошқариш масалалари илмий нуқтаи назардан таҳлил қилинган. Яшил архитектура принципларининг шаҳарсозликда қўлланилиши, аҳоли билан мулоқот механизмлари ва ижтимоий адолат тамойиллари асосида барқарор шаҳар муҳитини яратиш имкониятлари кўриб чиқилади. Халқаро тажрибалар, норматив ҳужжатлар ва илмий адабиётларга асосланган таҳлил мақоланинг илмий қийматини белгилайди.

Аннотация. В статье анализируется важность зеленой архитектуры, участия граждан и эффективного управления природными ресурсами в создании устойчивой городской среды с научной точки зрения. Будут рассмотрены вопросы применения принципов зеленой архитектуры в городском планировании, механизмы диалога с населением, возможности создания устойчивой городской среды на основе принципов социальной справедливости. Анализ, основанный на

международном опыте, нормативных документах и научной литературе, определяет научную ценность статьи.

Annotation. The article analyzes the importance of green architecture, citizen participation and effective management of natural resources in creating a sustainable urban environment from a scientific point of view. The issues of applying the principles of green architecture in urban planning, mechanisms for dialogue with the population, and the possibilities of creating a sustainable urban environment based on the principles of social justice will be considered. The analysis based on international experience, regulatory documents and scientific literature determines the scientific value of the article.

Калит сўзлар: яшил архитектура, барқарор шаҳар, аҳоли иштироки, табиий ресурслар, ижтимоий адолат, экологик мувозанат, урбанизация.

Ключевые слова: зеленая архитектура, устойчивый город, участие населения, природные ресурсы, социальная справедливость, экологический баланс, урбанизация.

Keywords: green architecture, sustainable city, citizen participation, natural resources, social justice, ecological balance, urbanization.

КИРИШ.

XXI-асрда инсоният дуч келаётган экологик, иқтисодий ва ижтимоий муаммолар нафақат глобал, балки маҳаллий даражада ҳам ҳал қилиниши лозим бўлган муҳим масалалардан биридир. Ифлосланиш даражасининг ортиши, иқлим ўзгаришлари, биологик хилма-хилликнинг камайиши, табиий ресурслардан оқилона фойдаланилмаслиги каби муаммолар барқарор ривожланиш ғоясини шаҳарсозлик соҳасига кенг жорий этишни тақозо қилмоқда. Бу жараёнда яшил архитектура атамаси алоҳида аҳамият касб этиб, нафақат атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, балки инсонлар ҳаётига бевосита таъсир этувчи омил сифатида ҳам намоён бўлмоқда (Du Plessis, 2002).

Барқарорлик фақат техник ёки экологик ёндашувлар билан эмас, ижтимоий ва ташкилий омиллар билан ҳам таъминланади. Яъни, фуқароларни шаҳарни

ривожлантиришга жалб қилиш, уларнинг эҳтиёж ва таклифларини ҳисобга олиш муҳим ҳисобланади (Friedmann, 1992).

Яшил архитектура — бу табиат ва инсон ўртасидаги мувозанатни таъминлашга қаратилган ёндашув бўлиб, лойиҳалашдан тортиб фойдаланишгача бўлган барча босқичларда экологик барқарорлик, энергия тежамкорлиги, ресурсларни қайта тиклаш ва чиқиндиларни камайтириш каби принципларга асосланади. Аммо мазкур ёндашув фақат техник ёки муҳандислик муаммоларини ҳал этишга қаратилмаган — у инсон салоҳияти ва фаоллигини ҳам инобатга олган ҳолда амалга оширилиши лозим.

Шаҳар муҳитида инсон омили ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Мазкур нуқтаи назардан аҳоли иштироки муҳим ижтимоий механизм сифатида қайд этилади.

Friedmann (1992) ўз тадқиқотларида барқарорлик фақат технологиялар ва сиёсий ислохотлар орқали эмас, балки фуқароларни жараёнга жалб этиш ва уларни ўз муҳитлари учун масъул қилиб тарбиялаш орқали амалга ошишини таъкидлайди. Шу боис, яшил архитектурани фақатгина дизайнер ва меъморлар иши деб қараш тўғри эмас — у фуқароларнинг фаол иштироки, таклифлари ва эҳтиёжларига жавоб берадиган иштирокчи жараён сифатида ҳам қаралиши лозим.

Яшил лойиҳаларда аҳоли иштирокини таъминлашнинг бир нечта самарали усуллари мавжуд: жамоат муҳокамалари, сўровномалар, фокус-группалар, маҳаллий ҳокимият ва ННТлар иштирокида ўтказиладиган ишчи гуруҳлар. Бу усуллар орқали фуқаролар ўз ҳаётига таъсир этувчи қарорларда иштирок этади, ўз фикри ва таклифлари билан муҳитни яхшилашга ҳисса қўшади. Масалан, Туркиянинг Бурса шаҳрида амалга оширилган яшил шаҳар лойиҳаларида маҳаллий аҳоли томонидан билдирилган таклифлар асосида жамоат боғлари кенгайтирилган ва велосипед йўлаклари сони кўпайтирилган.

Яшил архитектура фақатгина атроф-муҳитни муҳофаза қилишга қаратилган эмас. Унинг яна бир муҳим жиҳати — инсон саломатлиги ва ижтимоий фаровонлигини таъминлашдир. Яшил бинолар табиий ёруғлик, ҳаво айланиши, овоз

изоляцияси ва биофилик дизайн орқали инсондаги стресс даражасини камайтиради, иш фаолияти ва рухий ҳолатни яхшилайти. Шунингдек, яшил инфратузилма — масалан, шаҳар боғлари, яшил томлар, жамоат ҳовлилари — маҳаллий жамиятда ижтимоий бирдамлик ва мулоқот имкониятларини кучайтиради.

Аҳоли иштироки асосида шаклланган архитектура лойиҳаларида одатда юқори ижтимоий қўллаб-қувватлаш кузатилади. Бу эса бино ва муҳитларга нисбатан эҳтиёткор муносабат, узоқ муддатли фойдаланиш ва қулайликни таъминлайди. Масалан, Сингапурда амалга оширилган “Garden City” дастури доирасида аҳоли билан фаол мулоқот йўлга қўйилган, натижада қўллаб яшил ҳудудлар шаҳар муҳитида узвий тарзда шакллантирилган ва аҳоли томонидан доимий равишда фойдаланиб келинмоқда.

Бугунги кунда барқарор ривожланиш мақсадларига (SDG — Sustainable Development Goals) эришишда ҳам яшил архитектура ва аҳоли иштироки мустаҳкам ўрин тутати. Жумладан, 11-Мақсад — “Қулай ва барқарор шаҳарлар” — шаҳарларни инклюзив, хавфсиз, барқарор ва фаол иштирок асосида ривожлантиришни назарда тутати. Бу эса меъморлар, муҳандислар, шаҳарсозлар ва аҳоли ўртасидаги ҳамкорликни мустаҳкамлашни талаб этади.

Бу мавзуда бир нечта муаллифлар томонидан мақолалар ҳам ёзилган. Мисол учун:

Sustainable Development of Urban Green Areas for Quality of Life Improvement—Argument for Increased Citizen Participation. Бу мақолада шаҳар яшил ҳудудларини ривожлантиришда аҳолининг қарор қабул қилиш жараёнидаги иштироки муҳимлиги таъкидланган. Муаллифлар аҳолининг иштирокини таъминлаш орқали барқарор ва инсонга йўналтирилган сиёсатларни амалга ошириш мумкинлигини кўрсатишади.

Participatory Design of Urban Green Spaces to Improve Residents’ Health. Мақолада шаҳар яшил ҳудудларини аҳоли иштирокида қайта лойиҳалаштириш орқали соғлиққа ижобий таъсир кўрсатиш мумкинлиги муҳокама қилинган. Бу

жараёнда аҳолининг иштирокини таъминлаш орқали уларнинг соғлиғи ва фаровонлиги яхшиланиши мумкинлиги таъкидланган.

Participatory Planning in Urban Green Spaces: A Step towards Environmental and Social Equity. Мақолада шаҳар яшил ҳудудларини лойиҳалаштиришда аҳолининг иштирокини таъминлаш орқали экологик ва ижтимоий тенгликка эришиш мумкинлиги муҳокама қилинган. Муаллифлар аҳолининг маҳаллий билимлари ва эҳтиёжларини инобатга олиш орқали самарали қарорлар қабул қилиш мумкинлигини таъкидлашади.

Public Participation in Healthy City Planning: Maintaining a Balanced Usage of City Green Spaces. Бу мақолада соғлом шаҳарларни режалаштиришда аҳолининг иштирокини таъминлаш ва шаҳар яшил ҳудудларидан мувозанатли фойдаланишнинг аҳамияти муҳокама қилинган. Муаллифлар аҳолининг иштирокини таъминлаш орқали шаҳар муҳитини яхшилаш мумкинлигини таъкидлашади.

Supporting Biodiversity: Structures of Participatory Actions in Urban Green Spaces. Мақолада шаҳар яшил ҳудудларида биохилмахилликни сақлашда аҳолининг иштирокини таъминлаш муҳимлиги муҳокама қилинган. Муаллифлар аҳолининг табиатга боғлиқлиги ва иштирокини таъминлаш орқали биохилмахилликни сақлаш мумкинлигини таъкидлашади.

Хулоса қилиб айтганда, яшил архитектура ва аҳоли иштироки уйғунлиги замонавий шаҳарсозликнинг узвий қисмига айланмоқда. Бу ёндашув нафақат муҳитни муҳофаза қилиш, балки инсон фаровонлигини таъминлаш, жамоавий онгни шакллантириш ва узоқ муддатли барқарорликка эришишга хизмат қилади. Бундай ёндашувни кенг татбиқ қилиш орқали келажак авлод учун яшашга арзийдиган муҳитни шакллантириш мумкин бўлади.

АСОСИЙ ҚИСМ

1.ЯШИЛ АРХИТЕКТУРА ВА ТАБИЙ РЕСУРСЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ.

Яшил архитектура — бу табиий ресурслардан самарали фойдаланиш, энергия тежамкорлик, атроф муҳитга кам таъсир қилиш каби принципларга асосланади (Kibert, 2016). Масалан, қуёш энергиясидан фойдаланиш, табиий вентиляция ва ер ости сувларини қайта ишлаш технологиялари бино қурилишида кенг қўлланилмоқда.

LEED ва BREEAM каби халқаро сертификатлаш стандартлари биноларнинг энергия самарадорлигини баҳолашда муҳим аҳамиятга эга (USGBC, 2020). Бундай стандартлар шаҳар миқёсида барқарорликни таъминлашда улкан роль ўйнайди.

Ўзбекистонда ҳам “Яшил кодекс” лойиҳаси ишлаб чиқилмоқда ва бу орқали табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, шаҳарларни мослашувчан ва экологик тоза қилиш мақсад қилинган.

Яшил архитектуранинг асосий принципларидан бири — қайта тикланувчи энергия манбаларидан фойдаланишдир. Масалан, қуёш панеллари орқали электр энергияси ишлаб чиқариш, фотоэлектрик тизимлар ва геотермал иситиш технологиялари қурилишда кенг қўлланила бошлади. Бу технологиялар анъанавий энергия манбаларидан фойдаланишни камайтиришга ёрдам беради ва бино эксплуатациясидаги харажатларни сезиларли даражада қисқартиради.

Бундан ташқари, табиий вентиляция ва пассив дизайн ечимлари биноларнинг ички иқлимини табиий равишда тартибга солиш имконини беради. Масалан, биноларнинг фасадини қуёш йўналишига мос равишда жойлаштириш, табиий ёруғликни максимал даражада киритиш ва шамол ўтиш йўлларини инобатга олиш орқали кондиционер ва сунъий ёритишга бўлган эҳтиёж камаяди. Шу орқали нафақат энергия тежалади, балки инсон саломатлигига ҳам ижобий таъсир кўрсатилади.

Ҳозирги кунда дунё бўйлаб кенг тарқалган LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) ва BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) каби сертификатлаш тизимлари биноларнинг экологик самарадорлигини баҳолашда муҳим аҳамиятга эга. Ушбу стандартлар қурилиш

жараёнида қўлланилаётган материаллар, энергия самарадорлиги, сувни тежаш, чиқиндиларни қайта ишлаш ва фуқаролар учун қулай муҳит яратиш каби мезонлар асосида баҳоланади (USGBC, 2020). LEED сертификатига эга бино нафақат барқарорлиги, балки иқтисодий жиҳатдан ҳам инвестициявий жозибадорлиги билан ажралиб туради.

Шунингдек, қурилишда экологик тоза материаллардан фойдаланиш, масалан, қайта ишланган металллар, шиша, бамбук, прессланган ер ва хом ғиштлар, табиий ранглар ва токсик бўлмаган бўёқлардан фойдаланиш ҳам яшил архитектуранинг муҳим жиҳатларидан биридир. Бундай материаллар инсон саломатлигига зарар етказмайди ва энергия истеъмолини камайтиради.

Ўзбекистон шароитида ҳам бу борада илк қадамлар ташланмоқда. Айниқса, сўнгги йилларда давлат томонидан экологик барқарор шаҳарлар концепциясига бўлган эътибор ортиб бормоқда. Ҳозирда "Яшил кодекс" лойиҳаси ишлаб чиқилмоқда. Бу кодексда шаҳарсозлик ва архитектура соҳасида экологик стандартларни жорий этиш, қурилишда табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, чиқиндиларни камайтириш, қайта тикланувчи энергия манбаларини қўллаш, ҳамда яшил зоналар улушини ошириш каби масалалар ўз аксини топган. Мазкур ташаббус нафақат мамлакатнинг экологик ҳолатини яхшилаш, балки янги иш ўринлари яратиш, туризмни ривожлантириш ва фуқаролар саломатлигини муҳофаза қилишда ҳам муҳим ўрин тутади.

Хулоса қилиб айтганда, яшил архитектура ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш нафақат бино ёки шаҳар даражасида, балки жамиятнинг умумий барқарор ривожланиши учун стратегик аҳамият касб этади. Бу борада халқаро тажриба ва миллий ислохотларни уйғунлаштирган ҳолда Ўзбекистонда ҳам амалий ишлар олиб борилмоқда.

2.АҲОЛИ ИШТИРОКИ ВА ИЖТИМОЙ ЖИҲАТЛАР.

Барқарор ривожланиш концепциясида аҳоли иштироки марказий ўринни эгаллайди. Фуқароларнинг қарор қабул қилиш жараёнларига жалб қилиниши ижтимоий адолат ва тенгликни таъминлайди (Friedmann, 1992).

Рақамли платформалар, сўровномалар, шаҳар кенгашлари каби механизмлар фуқароларнинг фаол иштирокини таъминлайди. Шунингдек, жамоавий боғлар, велосипед йўлаклари, пиёда ҳаракатланиш ҳудудлари каби ташаббусларда аҳолининг иштирок этиши шаҳар муҳитининг жозибадорлигини оширади.

Аҳолининг шаҳар муҳитига таъсир қилувчи қарорларда фаол иштирок этиши — демократик, барқарор ва инклюзив жамият куришнинг ажралмас қисми ҳисобланади. Барқарор шаҳар ривожланишида аҳоли фаоллигининг ошиши, уларнинг шаҳарсозлик жараёнларидаги иштироки нафақат самарали қарорлар қабул қилинишига, балки фуқароларда ўз атроф муҳитига нисбатан масъулият ҳисси пайдо бўлишига хизмат қилади.

Яшил ҳудудларни лойиҳалаш ва бошқаришда аҳолининг фикр, эҳтиёж ва хоҳишларини ҳисобга олиш уларда шахсий эгалик ҳиссини кучайтиради. Бу, ўз навбатида, ҳудудларнинг сақланиши ва тўғри фойдаланилишига ижобий таъсир кўрсатади. Жамоатчиликнинг иштирокини фақат консультация шаклида эмас, балки қарор қабул қилишда тенг шерик сифатида ташкил этиш муҳимдир.

Аҳоли иштирокининг турлари

Аҳоли иштироки бир неча босқичда амалга оширилиши мумкин:

- Маълумот бериш: лойиҳа ёки режалар тўғрисида жамоатчиликка ахборот тақдим этиш.
- Маслаҳатлашиш: жамоат фикрини ўрганиш, сўровномалар ва муҳокамалар орқали маълумот тўплаш.
- Фаол иштирок: фуқароларни ишчи гуруҳлар, фокус-группалар ёки муҳандислик жамоалари таркибида иштирок эттириш.
- Қарор қабул қилишда шериклик: аҳоли ва маҳаллий ҳокимият ўртасидаги тенг ҳуқуқли ҳамкорлик.

Friedmann (1992) таъкидлаганидек, барқарор ривожланишнинг муҳим шартларидан бири — фуқароларни ўз муҳити тўғрисидаги қарорларга таъсир кўрсатиш имконияти билан таъминлашдир. Бу нафақат демократияни мустаҳкамлайди, балки кенг жамоавий қўллаб-қувватлашни ҳам таъминлайди.

Халқаро тажриба: Европа мамлакатлари мисолида

Европа мамлакатларидаги тадқиқотлар аҳолининг яшил ҳудудлар яратилиши ва бошқарилишидаги иштироки уларда фуқаролик масъулияти ва экологик онгни оширишини кўрсатмоқда. Масалан, Швеция, Германия, Нидерландия каби давлатларда яшил боғлар, экологик парклар ва велосипед йўлаклари маҳаллий фуқароларнинг фаол иштироки билан лойиҳалаштирилади. Бу жараёнда аҳоли дизайн, функциялар, хавфсизлик, қулайлик ва инклюзивлик каби масалалар бўйича ўз таклифларини беради.

Европа Комиссияси томонидан молиялаштирилган бир қатор “participatory planning” (иштирокчи режалаштириш) лойиҳалари жамоат иштирокини ҳудудий барқарор ривожланишга боғлашнинг самарали моделларини намоён қилди. Бундай ёндашув орқали аҳолининг шахсий ҳисси, муносабати ва масъулияти кучайиб, яшил ҳудудлар уларнинг доимий эътиборида бўлади.

Ўзбекистон шароитида аҳоли иштироки имкониятлари

Ўзбекистонда сўнгги йилларда фуқаролик жамиятини ривожлантириш ва жамоатчилик назоратини кучайтириш бўйича бир қатор ташаббуслар амалга оширилмоқда. Масалан, “Очиқ бюджет” платформаси орқали аҳоли жамоат инфратузилмаси бўйича лойиҳаларни таклиф қилиши ва овоз бериши мумкин. Бу каби ташаббуслар шаҳар ривожига аҳолининг фаоллигини оширишга хизмат қилмоқда.

Шу билан бирга, яшил ҳудудларни лойиҳалашда фуқаролар иштирокини тизимли шаклда ташкил этиш зарур. Маҳалла қўмиталари, ННТлар, ёшлар уюшмалари ва таълим муассасалари билан ҳамкорликда экологик семинарлар, муҳокамалар, жамоат гуруҳлари ташкил этиш мумкин. Бу орқали нафақат

аҳолининг фикри инобатга олинади, балки уларнинг экологик маданияти ҳам ошади.

Хулоса қилиб айтганда, аҳоли иштироки фақат лойиҳаларга овоз бериш ёки фикр билдиришдан иборат эмас. У кенг қамровли, стратегик жараён бўлиб, шаҳар муҳитини шакллантиришда барча манфаатдор томонлар иштирокини таъминлайди. Яшил архитектура ва барқарор шаҳарсозликни амалга оширишда фуқароларнинг фаол ва самарали иштироки ижтимоий бирдамлик, масъулият ва шахсий эгалик ҳиссини кучайтирувчи муҳим омил ҳисобланади.

3. БАРҚАРОР ШАҲАР МУҲИТИ ЯРАТИШНИНГ ИЛМИЙ АСОСЛАРИ.

Барқарор шаҳар муҳити яратиш учун илмий асосланган ёндашувлар зарур. Jabareen (2006) шаҳарлар учун барқарорликнинг 8 та мезонини белгилаган: экологик, иқтисодий, ижтимоий, функционал, визуал, ҳаракатчанлик, маданий ва сиёсий барқарорлик.

Бу каби шароитларни яратишда бир нечта амалий мисоллар ва лойиҳаларни ҳам кўриб ўтишимиз мумкин. Мисол учун:

London's Kidbrooke Village. Лондоннинг Кидбрук Вилладж лойиҳасида табиат ва шаҳар муҳитини уйғунлаштириш орқали аҳолининг руҳий саломатлиги яхшилانган ва экологик барқарорлик таъминланган. Гардиан

Shanghai's Urban Greening Initiatives. Шанхай шаҳридаги яшил ҳудудларни кўпайтириш ва биофиллик дизайни орқали шаҳар муҳитини яхшилашга қаратилган ташаббуслар амалга оширилган. Condé Nast Traveler

Copenhagen's Sustainable Urban Design. Копенгаген шаҳрида инсонга мослашган дизайн, табиат билан уйғунлик ва аҳолининг иштирокини таъминлаш орқали барқарор шаҳар муҳити яратилган.

Яшил архитектура мазкур мезонларнинг барчасини қоплайди, хусусан, экологик ва ижтимоий барқарорликка катта эътибор қаратилади. Масалан, энергия

тежовчи бинолар, ижтимоий инфратузилмалар ва жамоат майдонлари орқали барқарорликка эришилади.

Шунингдек, архитектура таълими ва касбий тайёргарликда ҳам барқарорлик ғоялари бўлиши лозим. Бу янги авлод меъморларининг фақат техник эмас, балки ижтимоий масъулиятли бўлишини таъминлайди.

Яшил шаҳар муҳити фақат экологик барқарорликни таъминлаш воситаси эмас, балки ижтимоий тенглик ва жамоат саломатлигини қўллаб-қувватловчи муҳим омил ҳисобланади. Турли ижтимоий қатламлар — ёшлар, кексалар, болалар, ногиронлар ва кам таъминланган оилалар учун мослаштирилган яшил ҳудудлар барпо этиш орқали барча фуқаролар учун тенг имкониятлар яратилади. Бу эса инклюзив жамият қуришда муҳим қадамдир.

Ижтимоий тенглик ва инклюзив дизайн

Ижтимоий тенгликка эришиш учун яшил ҳудудлар турли аҳоли гуруҳлари эҳтиёжларига мослаштирилиши зарур. Масалан:

- Ёшлар учун: очиқ спорт майдончалари, велойўллар, турли жисмоний машқ учун инфратузилма;
- Кексалар учун: дам олиш зонаси, сояли ўриндиқлар, тинч муҳит ва хавфсиз пиёда йўлаклари;
- Ногиронлар учун: пандуслар, кенг ҳаракатланиш майдони, тактил йўлаклар ва аудио йўриқномалар;
- Болалар учун: хавфсиз ва таълимий элементларга эга болалар майдончалари.

Бундай мослаштириш фуқароларнинг фаол ижтимоий ҳаётда иштирок этиш имконини оширади. Шу билан бирга, жамоа орасидаги бирдамлик, ўзаро ҳурмат ва муҳитга нисбатан масъулият ҳиссини кучайтиради.

Саломатликни қўллаб-қувватлашда яшил муҳитнинг ўрни

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти (WHO) маълумотларига кўра, яшил ҳудудлар нафақат соғлом жисмоний фаолликни рағбатлантиради, балки шаҳар ҳавосини тозалаш, иссиқлик ороллари таъсирини камайтириш, шовқин

ифлосланишини пасайтириш орқали саломатлик учун умумий ижобий муҳит яратади. Бундай ҳудудларнинг етарли миқдорда бўлиши ва барча фуқаролар учун тенг фойдаланиш имконияти яратилиши — соғлом, фаол ва фаровон жамиятнинг асосидир.

Айниқса, пандемия даврида яшил ҳудудларнинг аҳамияти янада намоён бўлди. Қаттиқ карантин чекловлари даврида яшил ҳудудларга яқин яшовчи фуқаролар руҳий саломатликни яхшироқ сақлагани, жисмоний фаолликни давом эттира олгани кузатилди. Бу ҳолат келгусидаги шаҳарсозлик стратегияларида яшил инфратузилманинг аҳамиятини янада оширади.

Ўзбекистон шароитида имкониятлар ва ташаббуслар. Ўзбекистонда сўнгги йилларда яшил маконлар яратиш ва аҳолини соғлом турмуш тарзига жалб қилиш бўйича қатор давлат ва маҳаллий ташаббуслар амалга оширилмоқда. Масалан, “Яшил макон” умуммиллий лойиҳаси доирасида шаҳар ва туманларда минглаб дарахтлар экилиб, боғлар барпо этилмоқда. Бу лойиҳаларни аҳоли иштирокида амалга ошириш, фуқаролар фикрини инобатга олиш, ҳудудларнинг ижтимоий мослашувчанлигини ошириш орқали уларнинг барқарорлиги таъминланади.

Шунингдек, маҳалла ва жамоат ташкилотлари ҳамкорлигида амалга оширилаётган кичик ҳажмдаги яшил лойиҳалар, масалан, маҳалладаги дам олиш ҳудудлари, мўъжаз боғлар ва ўсимлик деворлар ҳам ижобий таъсир кўрсатмоқда. Агар ушбу ташаббуслар умумшаҳар режалаштириш сиёсатларига интеграция қилинса, ижтимоий тенгликка хизмат қилувчи янги архитектура маданияти шаклланиши мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, яшил шаҳар муҳити фақат визуал ёки эстетик функция эмас, балки жамиятнинг саломатлиги ва ижтимоий барқарорлиги учун муҳим ижтимоий инфратузилмадир. Уни фуқароларнинг турли қатламлари эҳтиёжларига мослаштириш, аҳоли иштирокини таъминлаш ва ҳар бир инсон учун қулай, хавфсиз муҳит яратиш – ҳақиқий ижтимоий тенглик ва барқарор ривожланишга қадамдир.

ХУЛОСА.

Барқарор шаҳар муҳитини яратишда яшил архитектура ва аҳоли иштироки бир-бирига боғлиқ ва ўзаро кучайтирувчи омиллар ҳисобланади. Шаҳар ривожланиши инсон марказида бўлиши керак. Табiiй ресурсларни муҳофаза қилиш ва оқилона бошқариш, фуқаролар фикрини инобатга олиш — бугунги кунда муваффақиятли ва барқарор шаҳар моделини шакллантиришнинг асосий шартларидир.

Ўзбекистонда бундай ёндашувни қўллаш, миллий стандартлар ва қонунчиликни ривожлантириш, ҳамда аҳолини хабардор қилиш орқали узоқ муддатли барқарорликка эришиш мумкин.

Дунё тажрибаси: амалий мисоллар.

Копенгаген

Шаҳарсозликда велосипед йўллари, биофиллик архитектура ва яшил бино сертификатларидан кенг фойдаланилмоқда. Бу нафақат экологик барқарорлик, балки фуқаролар саломатлигини ҳам яхшилади [Architectural Digest (2024)].

Кидбрук Вилладж (Лондон)

Лойиҳа жараёнида аҳоли фикри инобатга олиниб, яшил майдонлар, болалар боғчаси ва жамоат ҳудудлари барпо этилди. Бу жойда ижтимоий алоқалар мустаҳкамланиб, хавфсиз муҳит яратилди [The Guardian (2025)].

Хулоса ва таклифлар

Барқарор шаҳар муҳити яратишда:

- Яшил архитектура принциплари мажбурий талаб сифатида қабул қилиниши;
 - Шаҳар лойиҳаларида аҳоли иштироки учун онлайн ва офлайн платформалар ташкил этилиши;
 - Маҳаллий ҳокимият ва жамоат ташкилотлари ўртасида ҳамкорликни кучайтириш;
 - Экологик таълим ва фуқаролик хабардорлигини ошириш;
- каби чора-тадбирларни амалга ошириш зарур.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Du Plessis, C. (2002). Designing for sustainability: A global review of current practices and future challenges. *Building Research & Information*, 30(5), 383-394.
2. Friedmann, J. (1992). *Empowerment: The Politics of Alternative Development*. Blackwell Publishers.
3. Kibert, C. J. (2016). *Sustainable Construction: Green Building Design and Delivery*. John Wiley & Sons.
4. USGBC. (2020). *LEED v4 for Building Design and Construction*. U.S. Green Building Council.
5. Jabareen, Y. R. (2006). Sustainable urban forms: Their typologies, models, and concepts. *Journal of Planning Education and Research*, 26(1), 38-52.
6. Architectural Digest (2024). *Copenhagen's Key Urban Design Cues*. Retrieved from: [architecturaldigest.com](https://www.architecturaldigest.com)
7. The Guardian (2025). *London development shows harmony between nature and housing*. Retrieved from: [theguardian.com](https://www.theguardian.com)